

„OMUL–EPOCĂ, OMUL–LEGENDĂ”
(la 100 de ani de la nașterea Lucheriei Repida)

La 22 mai 2022, Lucheria Repida a sărbătorit 100 de ani. Nu toate jurnalele științifice publică materiale dedicate aniversării a 100 de ani de la nașterea unui jubiliar în viață. Nu există însă suficiente pagini în nicio revistă pentru a descrie pe deplin și a face o analiză profundă a activităților ei în domeniile statului, cercetării, social, organizatoric, contribuția ei la dezvoltarea țării.

Despre această persoană, care nu doar a studiat istoria, dar a și creat-o, s-ar putea scrie o monografie (să sperăm că acest lucru se va face), în care reperatele din viața ei plină de evenimente semnificative, ar fi tratate în detaliu – participarea la războiul din 1941–1945, activitatea ca ministru al controlului de stat, activitatea științifică la Institutul de Istorie al Academiei de Științe etc.

Astfel, în memoriile colegilor cărora li s-a întâmplat să lucreze cu Lucheria Repida, accentul se pune, pe profilul și apartenența acestei reviste, în primul rând pe una dintre activitățile sale, și anume, de cercetător al problemelor legate de istoria minorităților naționale, la Institutul Minorităților Naționale al AȘM (mai târziu – Institutul de Studii Interetnice; Centrul de Etnologie al Institutului Patrimoniului Cultural), unde a activat din 1990.

Rezultatele acestor studii au fost reflectate într-un număr de articole și monografii, atât individuale, cât și în calitate de coautor. Printre acestea, un loc aparte îl ocupă monografia „Население Молдовы в интеграционных процессах (40–50 гг. XX в.)”, apărută în anul 2000. Această

lucrare este unul dintre primele studii majore realizate de la obținerea suveranității Republicii Moldova, asupra istoriei etniilor și grupurilor etnice, ai căror reprezentanți au contribuit la dezvoltarea și prosperitatea la vremea indicată în titlul cărții. În această perioadă, a ocupat poziții înalte în sistemul administrației publice și viața țării: trecut în realitatea la care s-a referit în studiul său. O mulțime de materiale noi, tabele unice întocmite de ea, care sunt prezentate în carte și introduse în circulația științifică pentru prima dată, permit cititorilor să primească informații argumentate, obiective, documentate (din care o parte nu a fost prezentată în surse oficiale) pe teme pe care le studiază. În această carte, Lucheria Repida urmărește diverse aspecte ale dezvoltării socioeconomice și situația demografică în această perioadă. Cercetătorul, în special, prezintă caracteristicile unui număr de așezări, reflectând specificul etno-demografic și etno-cultural, evidențiază activitățile unor personalități istorice individuale – reprezentanți ai diferitelor grupuri etnice care au jucat un rol important în dezvoltarea Republicii Moldova; se referă la analiza muncii colectivelor multinaționale etc.

Rămânând pe pozițiile obiectivității, Lucheria Repida nu ocolește fenomenele negative, acordând un loc larg în opera sa unei analize critice a încălcărilor, greșelilor, dificultăților, inclusiv a consecințelor acestora. Cu toate acestea, drept rezultat, de sub condeiul ei au ieșit recomandări valoroase cu privire la cum să depășească astfel de situații în viitor. Și acest lucru a fost facilitat în mare măsură de atitudinea ei optimistă față de viață, de capacitatea ei de a lua decizii, de bunăvoință, de încrederea în sine și în cei ce o înconjoară, precum și de sprijinul imens al familiei.

Colegii de la institut vorbesc despre această calitate ale lui Lucheria Repida, împărțându-și amintirile, inclusiv despre comunicarea personală cu ea:

Oleg Galușenco, cercetător științific superior la Centrul de Etnologie al Institutului Patrimoniului Cultural: O cunosc pe Lucheria Repida încă din perioada mea la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, unde ea a condus mulți ani sectorul în care am lucrat. De-a lungul anilor, acest sector a fost format din 20 până la 25 de angajați, fără a număra stagiarilor – profesori ai facultăților de istorie ale universită-

șilor din Chișinău și doctoranzi. Experiența imensă în munca managerială i-a permis să construiască relații corecte între angajați. Era atentă la oameni, vorbea regulat cu fiecare dintre noi și era la curent cu totul. Ea a dedicat mult timp tinerilor angajați, a ajutat la începutul activităților noastre.

Olga Garusova, cercetător la Centrul de Etnologie al Institutului Patrimoniului Cultural: Oameni precum Lucheria Repida se spune că sunt om-epocă. Această definiție este potrivită nu numai pentru că soarta i-a oferit un drum lung în viață. Ea a participat direct și foarte activ la cele mai importante evenimente ale vieții istorice, sociopolitice, științifice a Moldovei din a doua jumătate a secolului XX – începutul secolului XXI. Rolul ei creativ semnificativ ca om de stat și om de știință este recunoscut și apreciat pe scară largă. Pe fundalul unei biografii atât de impresionante, munca în cadrul Departamentului pentru studiul istoriei, limbii și culturii populației ruse din Republica Moldova de atunci ar putea să nu pară tocmai în concordanță cu meritul... Dar timpul s-a schimbat și odată cu el Lucheria Repida a deschis o nouă pagină în activitatea ei de cercetare, care a avut ca rezultat publicarea unui număr de studii monografice. Însăși prezența ei în institut, care și-a schimbat numele de mai multe ori, a fost semnificativă și autoritară.

Pentru mine, o etapă dificilă, dar dinamică și creativă, interesantă din viața sectorului nostru este asociată cu Lucheria Evstafievna, în care s-au adunat în acel moment oameni din generații diferite. „Eparhia” Repidei a fost perioada sovietică a Republicii Moldova, pe care o cunoștea în detaliu și putea judeca cu competență domenii care păreau a fi departe de subiectul ei. La discuțiile despre lucrările planificate, ea a citat în mod repetat mărturiile personale, confirmând astfel valoarea surselor „subiective”.

Lucheria Evstafievna s-a distins întotdeauna printr-o atitudine uniformă, binevoitoare și un interes puternic pentru colegi, răbdare și tact, absența aroganței de mentor. Aceste calități, cu tot respectul față de ea, au „înlăturat distanța” în comunicarea profesională. Se evidențiază vechea școală academică. Poziția științifică fermă pe care Repida a ocupat-o în anii grei pentru istoricii sovietici moldoveni a fost deosebit de respectată. Ea a rămas fidelă epocii sale”.

Tatiana Mlecico, doctor habilitat în filologie, în anii 1991–2001, șef Secției de Istorie, Limbă și Cultură a rușilor, Institutul Minorităților Naționale al Academiei de Științe: Oamenii care nu doar s-au dedicat cercetării științifice, dar au și experiență practică în alte domenii de specialitate sunt

de o valoare deosebită pentru știința academică. Istoricul Lucheria Evstafievna Repida este exact unul dintre acești oameni de știință – cu o experiență personală neprețuită și cunoștințe extinse a epocii pe care urma să o exploreze în calitate de angajată a Secției de Istorie, Limbă și Cultură a rușilor din cadrul Institutului Minorităților Naționale (denumit ulterior Institutul de Studii Interetnice) al Academiei de Științe a Moldovei.

La momentul când ne-am cunoscut, în fața mea, șeful secției în vârstă de 33 de ani, era o persoană legendară: o femeie – colonel cu merite și premii militare, prima femeie – doctor habilitat în republică, prima femeie ministru care a condus structura controlului de stat în RSSM. Era greu să ne imaginăm relația noastră de subordonat în viitor. Cu toate acestea, la vremea aceea existau destul de multe persoane eminente și de autoritate în institutul și departamentul nostru și toți colaborau colegial și corect cu tinerii cercetători. Lucheria Repida s-a încadrat organic în echipă și a condus disciplinat și responsabil, în cadrul unui studiu general cuprinzător. Pentru mine (și nu numai) a fost un exemplu clar a modului în care ar trebui să trăim, un exemplu de persoană care nu scoate în evidență meritele trecute în funcții înalte, ci se implică activ și cu interes într-un alt domeniu de activitate – științific, luptă pentru noi realizări.

La începutul anilor '90, Institutul Minorităților Naționale tocmai își construia activitățile, deosebit de relevante în profilul său pentru perioada în care procesele de suveranizare a republicii și mișcarea de renaștere națională și de mobilizare etnică care le însoțeau, erau într-o fază activă. Problemele identitare, civile și individuale, precum și contribuția istorică a grupurilor etnice la dezvoltarea de ansamblu a spațiului spiritual și material al țării au necesitat o înțelegere factuală și științifică de încredere. L. E. Repida nu a acceptat inițial pe deplin ideea de a studia fiecare grup etnic separat, realizând că totul pe teritoriul nostru a fost întotdeauna interconectat.

Mulți politicieni și personalități publice din anii 1990 au stârnit masele, aruncând în spațiul public informații nesigure scoase din context, informații statistice despre diferite etnii din Moldova.

În acest sens, prima temă de cercetare a Lucheriei Repida a fost o temă multinațională oarecum compromisă: rușii în fluxuri migratorii din perioada postbelică până la prăbușirea Uniunii Sovietice. În special, ea a investigat reprezentanții căror naționalități, de unde și cu ce scop au ajuns în țară. Este pentru prima dată când se realizează un astfel

de studiu. Practic nu au existat studii despre procesele migrației în acea perioadă. Lucheria Repida a introdus noi materiale de arhivă și date statistice documentate în circulația științifică. Ea a tratat această lucrare cu un entuziasm și minuțiozitate extraordinare, la analizele și comentariile pe care le-a prezentat în calitate de istoric. Avantajul deosebit al acestei lucrări este că a fost realizată de un savant academic experimentat după toate canoanele căutării adevărului și că Lucheria Repida a scris despre timpul în care ea însăși a trăit și a lucrat activ, resimțind din interior contextul și mecanismele interne.

Rezultatele studiului privind aspectul etnic al proceselor de migrație, ce naționalități și de unde au sosit și au plecat din Moldova în diferite perioade ale istoriei, care este ponderea rușilor în aceste fluxuri, au fost publicate în prima colecție comună de documente științifice, articole și a avut o anumită rezonanță, moderând fluxul de informații părtinitoare din punct de vedere politic, sau așa-numitele falsuri.

Este momentul să îi mulțumesc Lucheriei Repida pentru lecțiile importante pentru mine în lucrul cu surse documentare pe tema mea de cercetare. Mai păstrez încă mai multe volume de documente publicate despre cultură și educație, donate de ea.

În timp ce lucra la institut Lucheria Repida, pe lângă o serie de articole științifice, a scris și publicat mai multe cărți, dintre care două aș vrea să le menționez, deoarece spun multe despre autoare. Prima carte este monografia „Суверенная Молдова: история и современность (Moldova suverană: istorie și modernitate)” (2008), care dezvăluie etapele și dificultățile formării suveranității Republicii Moldova.

A doua carte este despre vremea și oamenii cu care L. E. Repida a trecut de repere importante în viața ei. „Время выбрало нас (Timpul ne-a ales)” este un titlu foarte precis și succint în ceea ce privește corespondența cu modul în care Lucheria Evstafievna și-a înțeles destinul: timpul ne-a ales și noi trebuie să corespundem acestei alegeri și rolului pe care a trebuit să-l jucăm în această etapă a istoriei.

S-a întâmplat să mă uit în ambele manuscrisuri nu numai ca șef de Secție, ci ca filolog, de ajutorul editorial al căruia avea nevoie Lucheria Evstafievna. A trebuit să discutăm multă vreme mai multe pasaje pentru ca ideea să coincidă optim cu corectura. A fost pentru mine un fel de curs de istorie educațională dat de autoarea cărților.

Suntem în mare măsură modelați și dezvoltați de acei oameni care ne sunt apropiați, a căror soartă și gânduri le respectăm. Am fost norocos să comunic foarte mult cu Lucheria Evstafievna,

nu numai ca parte a muncii mele. Ea s-a dovedit a fi o povestitoare uimitoare, amintindu-și datele exacte și detaliile diferitelor evenimente, numele și personajele oamenilor, întorsăturile complexe și fundalul deciziilor fatidice, reflectate ulterior adesea doar în câteva rânduri mici de documente guvernamentale. În același timp, o savoare aparte i s-a dat totul prin felul în care a reușit să transmită spiritul timpului despre care vorbea, înțelegând toate relațiile cauză-efect a ceea ce se întâmpla.

Este de menționat, de asemenea, că Lucheria Repida a fost foarte exigentă și a apreciat bunele relații cu generația de istorici, colegi și adepți solicitați în perioada post-sovietică tocmai datorită experienței acumulate anterior în structurile de administrație. Ea credea neclintit că educația istorică oferă o politică de înțelegere a proceselor istorice și asigură împotriva posibilelor greșeli în luarea deciziilor.

În acest context, se poate concluziona că lucrările științifice ale istoricului scrise în perioada aflării la Institutul Minorităților, contribuie la înțelegerea aspectelor etnice ale proceselor și ajută consolidării interetnice a societății în prezent. Nu întâmplător a fost întotdeauna atrasă de studiul proceselor de integrare, ceea ce a rezultat într-o altă monografie – „Население Молдовы в интеграционных процессах (40–50-е гг. XX в.)” (2000).

În spate se află un întreg secol de viață bogată și complexă, trăită cu demnitate de L. E. Repida. În zilele de cinstire a colegei noastre în legătură cu o aniversare atât de solidă, cu toții ne bucurăm să ne amintim despre realizările ei.

Svetlana Procop, șef Secției Minorități Naționale/Etnice a Centrului de Etnologie al Institutului Patrimoniului Cultural: Mi s-a întâmplat să lucrez cu Lucheria Evstafievna în aceeași echipă, la Institutul Minorităților Naționale (în 1999 redenumit Institutul de Studii Interetnice) al Academiei de Științe a Moldovei. Mereu am fost surprinsă și am admirat eficiența ei, de curiozitatea vie și de memoria fenomenală. La toate întâlnirile noastre formale și informale, Lucheria Evstafievna arăta ca la recepțiile diplomatice: era corectă, prietenoasă, radia o energie deosebită și atrăgea atenția celorlalți. În 2002, Institutul a organizat o conferință științifică dedicată aniversării a 80 de ani a lui Lucheria Evstafievna Repida, au fost mulți vorbitori, printre care cei care au vorbit cu deosebită căldură despre ea ca lider științific, despre o persoană care le-a servit drept exemplu în viață și în știință.

Anul acesta, când Lucheria Evstafievna a împlinit 100 de ani, nu pot decât să recunosc că pentru

mine ea este personificarea acelei epoci în care interesul pentru știință în rândul tinerilor era foarte mare, când generația mai tânără de cercetători era înconjurată de grijă și sprijin din partea oamenilor de știință mai în vârstă, printre care s-a numărat și doctorul habilitat în istorie Lucheria Evstafievna Repida.

După ce mi-am exprimat respectul și admirația pentru calitățile ei umane, am întrebat-o pe Lucheria Evstafievna care este secretul tinereții și al optimismului ei inepuizabil. Răspunsul a fost scurt și simplu – disciplină și ordine. Ea a recunoscut că și-a urmat întotdeauna convingerile și principiile, a iubit ordinea și buna organizare în toate, a apreciat oamenii și a încercat să-i ajute.

Atunci mi-am dat seama că tânăra care a participat la război a putut supraviețui, în parte, datorită acestor calități ale ei, care au stat de-a lungul anilor la baza caracterului ei.

Ulterior, a făcut studii la institut, muncă într-o funcție de conducere în minister, care i-au consolidat abilitățile organizatorice, motivând-o pentru noi realizări. Munca de cercetător și realizările în domeniul istoriei i-au reușit, mobilizându-și toată puterea și energia, cunoștințele și experiența și a realizat multe în viață, rămânând Om.

Veaceslav Stepanov, directorul Centrului de Etnologie al IPC în 2006–2010: Am cunoscut-o pe Lucheria Evstafievna Repida în 1992. În acel an, visul mi s-a împlinit. Pe când eram încă student în anul IV al Universității Pedagogice Ion Creangă, am fost angajat la Institutul Minorităților Naționale, care era apoi condus de Constantin Feodorovici Popovici.

La acea vreme, acest institut concentra un potențial științific serios de filologi, etnologi și istorici de artă. Dar unul dintre pilonii principali ai acestei unități academice a fost direcția istorică. De-a lungul anilor, la institut au lucrat istorici cunoscuți precum I. E. Levit, Ya. M. Copanschi, I. A. Anțupov, N. N. Cervenkov, I. F. Grek și alții. Din această pleiadă de talenți cercetători ai patrimoniului istoric s-a remarcat L. E. Repida.

Îmi amintesc prima dată când am văzut-o pe Lucheria Evstafievna pe coridorul institutului. O doamnă în miniatură, de obicei foarte serioasă, a zâmbit, s-a apropiat și mi-a urat succes pe drumul ales.

Apoi ne-am intersectat de multe ori la serviciu. Am avut norocul să învăț cum se discută rezultatele cercetării științifice cu maeștri precum Ivan Antonovici Anțupov și Lucheria Evstafievna Repida. Erau oameni din aceeași epocă, dar în același timp foarte diferiți. Ivan Antonovici (eram prietenii, în ciuda diferenței de vârstă), așa zice o fire

romantică. A trăit în propria sa lume specială. Și Lucheria Evstafievna era o persoană practică. Mai târziu, am aflat despre munca ei serioasă ca ministru al controlului popular în Moldova postbelică.

Moștenirea grea a războiului, în urma căreia au apărut probleme de sănătate, au făcut-o să părăsească serviciul public și să se dedice științei. Interesele ei în cercetare erau foarte largi, în special, Lucheria Evstafievna a studiat aspecte legate de locul și rolul clasei muncitoare în viața socioeconomică a țării. Ea s-a ocupat de această problemă și a îndrumat cercetători – angajați ai Institutului de Istorie (unde conducea o secție), orientându-i spre studierea problemelor istoriei economiei, țăranimii și complexului agroindustrial, educației și culturii. În cadrul legăturilor istorice între popoare și a relațiilor interetnice, Lucheria Evstafievna a participat activ la dezvoltarea acestora, coordonând rezultatele cercetărilor oamenilor de știință din Moldova, Ucraina și Belarus.

După înființarea în 1992 a Institutului Minorităților Naționale Lucheria Repida și-a continuat activitatea în cadrul acestuia. Multe dintre lucrările ei științifice au fost publicate aici. Îmi amintesc cu cât interes și entuziasm am participat la discuția despre manuscrisul monografiei L. Repida „Население Молдовы в интеграционных процессах (40–50-е гг. XX в.)”, care a apărut în 2004. De altfel, un cercetării exemplar al cărții, autoarea mi l-a înmănat pe pragul Facultății de Istorie a Universității de Stat din Moldova, care timp de mulți ani a fost condusă de soțul ei, Afanasii Vasilevici Repida, căruia i-a dedicat această publicație.

Calitățile personale ale Lucheria Repida se asociază, în primul rând, cu decența umană și principialitatea. În special, ea le-a demonstrat, în cea mai mare măsură, scriind cartea „Суверенная Молдова. История и современность” (Chișinău, 2008). De fapt, aceasta este viziunea autorului asupra problemei construcției statului. Cartea s-a dovedit a fi complexă, atinge reperele stăruinței moldovenesti, dezvoltarea identității etnice a poporului moldovenesc. Deosebit de reușite, în opinia mea, au fost secțiunile dedicate depășirii consecințelor a celor două războaie mondiale ale secolului XX.

Trebuie să menționăm că Lucheria Evstafievna a fost printre primii absolvenți ai Universității din Tiraspol, cea mai veche universitate din Moldova. Nu a rupt niciodată legăturile cu alma mater. Ultima dată când a venit la Tiraspol a fost în 2014. Atunci eram la conducerea acestei universități. Îmi amintesc cât de atent ascultau studenții și profesorii povestea despre viața și restaurarea Moldovei postbelice.

Lucheria Repida este acum o legendă! Ne putem aminti multe despre ea și despre viața ei bogată și vibrantă. Cândva, în timp ce încă lucram cu ea la același institut, am înregistrat un interviu de patru ore cu ea, cu multe detalii interesante din viață. Dar acesta este un subiect pentru o altă publicație.

Profitând de această ocazie, aș dori să felicit pe cel mai în vârstă istoric al nostru de ziua sa, să îi urez lui Lucheria Evstafievna multă sănătate, iar tinerei generații de cercetători – acea natură

principială și obiectivă în știință, care o distinge pe doctorul habilitat, profesorul Lucheria Repida.

Felicitări pentru minunata aniversare, dragă Lucheria Evstafievna! Vă doresc sănătate, viață lungă, bucurie în cercul unei familii iubitoare și iubite.

Alcătuit de dr. Tatiana ZAICHOVSCHI